

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

EK ./ Riksåklagaren angående **brott mot knivlagen m.m.**

Högsta domstolen har förelagt riksåklagaren att sända eller lämna in svarsskrivelse över EK:s överklagande. Följande anføres.

Min inställning

Jag bestrider ändring av hovrättens dom men tillstyrker prövningstillstånd.

Bakgrund

EK är dömd för ringa narkotikabrott vid två tillfällen och brott mot lagen om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål (knivlagen) till fängelse i en månad. Vid bestämmande av påföljden har hänsyn tagits till tidigare påföljd (34 kap 1 § första stycket och 34 kap 2 § brottsbalken). Straffvärdet för brottet mot knivlagen har bedömts motsvara ”några månaders fängelse”.

Överklagande

EK har yrkat att Högsta domstolen ska bestämma att tidigare utdömd påföljd ska avse även den nyupptäckta brottsligheten, eller på annat sätt lindra påföljden. Som grund för prövningstillstånd har han, med hänvisning till riksåklagarens lista över prioriterade prejudikatfrågor år 2025, gjort gällande att frågan om påföljd för uppsåtligt brott mot knivlagen av normalgraden är en prioriterad prejudikatfråga.

Min bedömning

Förbudet att inneha kniv och andra farliga föremål är en del i samhällets försök att minska förekomsten av knivvåld (prop. 1999/2000:27 s. 80). Den mest praktiska nyttan av lagen är att den ger möjlighet att ta hand om och förverka knivar m.m. när dessa påträffas hos personer som omhändertas eller på annat sätt är föremål för ett polisingripande innan något allvarigare brott begås. Syftet med förbudslagstiftningen är emellertid också att tydligt markera att knivar och andra farliga föremål inte ska innehas på platser där risken för våldsbrott kan anses vara särskilt stor. Vid införande av förbudet angavs i förarbetena att en begränsning av rätten att bära kniv och andra farliga föremål i sig bör vara ägnad att minska såväl antalet våldsbrott som antalet personer som dödas eller skadas i samband med sådan brottslighet (prop. 1987/88:98 s. 6).

Den 1 juli 2022 höjdes maximistrafvet för uppsåtliga knivbrott av normalgraden från fängelse i sex månader till fängelse i ett år (prop. 2021/22:192).

De skäl som angavs för denna och andra förändringar i knivlagen som genomfördes samtidigt var att synen på hur allvarlig en brottstyp är kan komma att förändras över tid, t.ex. till följd av samhällsutvecklingen, och att det är viktigt att strafflagstiftningen återspeglar de värderingar som finns i samhället. Det konstaterades att antalet anmälda knivbrott ökat och forskning visat att kniv under lång tid varit det vapen som oftast används vid dödligt våld samt att även synen på allvarliga angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet till person skärpts. Även om det för straffansvar enligt knivlagen visserligen inte krävs att någon skadas eller att kniven på annat sätt kommer till brottslig användning, så framhölls kriminaliseringens syfte att förebygga den skada som knivar och andra farliga föremål kan orsaka och den del i strävan att minska allvarligt våld i samhället som lagen därmed har. Vidare kunde det inte uteslutas att de skärpningar som har genomförts beträffande vapenbrotten medför att t.ex. kriminella i större utsträckning beväpnar sig med knivar eller andra farliga föremål i stället för skjutvapen. Bedömningen var med hänvisning till detta att det fanns ett tydligt behov av att åstadkomma en strängare syn på allvarligare knivbrott. (Se a. prop. s. 13 f.)

Utgångspunkten för lagändringarna är att allvarligare fall av brott mot knivlagen borde mötas av en skärpt reaktion men också att det även fortsättningsvis måste finnas utrymme för en differentierad straffmätning (se a. prop. 12 f.). För att åstadkomma detta behövs böter i straffskalan, för t.ex. sådana kniv innehav där det saknats risk för att kniven skulle komma till brottslig användning eller andra försvårande inslag, medan maximistrafvet höjdes.

I det här fallet är det enligt min bedömning frågan om ett sådant allvarligare brott mot knivlagen som lagändringarna 2022 tar sikte på och som ska leda till en skärpt reaktion i förhållande till vad som gällde före lagändringarna. För min bedömning har det betydelse att EK har innehaft en omgjord kniv med vass egg under dagtid och på en allmän plats där det regelmässigt vistats ett stort antal människor. Vid ingripandet mot honom hade han för avsikt att kliva på en buss och uppträdde enligt de framlagda vittnesuppgifterna från ingripande polisman märkbart nervöst. Kniven förvarades lättillgängligt i byxlinningen. Samtidigt med kniv innehavet har han både innehaft och varit påverkad av narkotika.

Det har, med hänsyn till dessa omständigheter, funnits en risk för att kniven skulle komma till brottslig användning mot annan person om EK hamnade i en konflikt. Med hänvisning till de försvårande omständigheterna vid gärningen är min bedömning att straffvärdet motsvarar fängelse i tre månader. Detta uppfattar jag är i enlighet med domstolarnas straffvärdebedömning. Hovrättens dom bör stå fast på de grunder som hovrätten har angett. I det här fallet talar artvärdet (se prop. 2021/22:192 s. 26) och EK:s återfall i brott för att fängelse bör väljas som påföljd.

Prövningstillstånd

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar. Den enskildes intresse av att få till stånd en prövning i Högsta domstolen kan inte föranleda prövningstillstånd på denna grund.

Varje år listar Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten gemensamt ett antal aktuella prejudikatfrågor till ledning för vilka rättsliga områden som från åklagarsynpunkt bör prioriteras. I listan över prioriterade prejudikatfrågor för 2025 uppmärksammas det att praxis när det gäller påföljd för uppsåtligt brott mot knivlagen har kommit att utvecklas på ett sätt som inte är enhetligt, vilket innebär att det finns behov av vägledande uttalanden i den frågan. Högsta domstolen har inte prövat något mål om påföljd för uppsåtligt brott mot knivlagen efter lagändringarna 2022.

Det som i viss mån talar emot målets lämplighet för prövning av den prejudikatintressanta frågan är att det i det här fallet är frågan om s.k. nyupptäckt brottslighet som aktualiserar tillämpning av reglerna i 34 kap. brottsbalken. Det skulle enligt min uppfattning ge mer renodlade förutsättningar för vägledningen om den prejudikatintressanta frågan prövades i ett mål som inte krävde sådana överväganden vid straffmätning och påföljdsval.

Med hänvisning till det behov av vägledning som finns tillstyrker jag, med den angivna reservationen om målets lämplighet, att prövningstillstånd meddelas.

Bevisuppgift och handläggning

Som bevisning åberopas fotografier på kniven (bildbilaga s. 23–30 i förundersökningsprotokollet) och vittnesattest med uppgifter från ingripande polisman EE (s. 13 i förundersökningsprotokollet) till styrkande av de redovisade försvårande omständigheterna vid gärningen. Målet kan avgöras utan förhandling.

Eva Thunegard

Eva Bloch

Kopia till

Assistentåklagare Tove Larsson
Åklagarkammaren i Umeå (AM-96064-24)
Utvecklingscentrum